

Резюме на реабилитационния труд
на доц. д-р Илия Граматиков
СКРИТИ БУКВИ – РАЗКРИТИ БЛЯНОВЕ.

Наблюдения върху клавирните пиеси

на Албена Петрович Врачанска

с проследяване на съпоставими явления в музикалната история

Хабилитационният труд разглежда многоаспектно соловото клавирно творчество на международно изявената композиторка Албена Петрович Врачанска. Клавирните ѝ опуси са сред често изпълняваните нейни произведения от редица изтъкнати изпълнители от различни държави. Разработката е съсредоточена върху приблизително половината от композираните през последната декада солови клавирни пиеси (в хронологичен ред) от периода на възвръщане на творческия интерес на авторката към пианото – от 2013 година нататък.. Етапът на близо десетгодишно тенденциозно избягване на инструмента от страна на композитorkата (от 2002 до 2012) е в резултат на това, че като пианистка в този период тя предпочита да не пише за пиано – съзнателно предприета стратегия за предпазване от евентуално повлияване от вече натрупания клавирен репертоар в опита ѝ като изпълнител.

Изборът като конкретни изследователски обекти само на първата половина от композираните след 2013 година пиеси е мотивиран и от наблюдението, че тъкмо в тях авторката разработва своите клавирни изразни средства и разпознаваем индивидуален стил, характеризиращи периода на творческата ѝ зрялост. Акумулираната в тях лексика и изпробваните творчески подходи ще бъдат използвани от нея и в по-късните пиеси за пиано от последните няколко години. Казано накратко: основният изследователски обект в настоящата разработка са репрезентативните пиеси за зрялата солова клавирна музика на Албена Петрович Врачанска.

Основен предмет на изследването е значението – както на иманентномузикално равнище, така и в екстрамузикален план – на приложените в пиесите криптографски похвати за извеждане на основния музикален материал. За да се разгърне максимално тази тема, се проблематизират конструктивните принципи и композиционните особености

в пиесите, с което се цели и извеждане на концепция за творческия подход на авторката. Проследява се процесът на превръщането на този основан на криптографски процедури композиционен подход в разпознаваем авторски стил. Извеждат се характеристиките на разработените от композиторката клавирни идиоми, симптоматични за кристализация зрял стил. С цел постигане на по-изчерпателно тълкуване на заложения посредством музикалната криптография смисъл в творбите, предприетите от Албена творчески решения се разглеждат в максимално широк исторически и културен контекст чрез проследяването на съпоставими с тях явления в музикалната история както на конструктивно музикално равнище (по отношение на криптографските похвати), така и с оглед на въпросите, които тези явления провокират във връзка с разбирането ни за значението на композитора и на изпълнителя като културни явления.

Предприетият аналитичен подход за провеждане на изследването е лесно проследим в самата структурата на текста. Въпреки че принципът на нейното разслояване е видим в съдържанието, тук са необходими някои предварителни разяснения. Първото от тях засяга означенията на дяловете в текста, мислени метафорично като словесни съответствия на характерни предимно за клавирната музика жанрове и форми. Особеностите на така заетите музикални определения подсказват посоката, характера, а в някои случаи и структурното място в логиката на цялостната постройка на указаните с тях дялове на текста.

Първите три макродяла (след въвеждащ в изследването преамбюл) са посветени на детайлното разглеждане на три от пиесите и носят техните заглавия. Замислени като словесни малки цикли, те са съставени от три дяла: *прелюдия*, *токата* и *фантазия*. Всяка *прелюдия* има за цел да въведе в историята на написване на дадената пиеса, в нейния идеен замисъл, в детайли от концертния ѝ живот. Освен това тези дялове служат също и за настройване на изследователската оптика и задаване на отправни точки, подготвящи иманентномузикалния анализ и музикологичните рефлексии, основани на резултатите от анализа. Той на свой ред се осъществява в дяловете, означени като *токата*. В тях „тактилно“ се обхваща тектониката на пиесите, артикулират се музикалнотематичните идеи, техните преобразувания, формиращите се построения, строежът на цялостната форма. Разисква се сръчността в композиционната направа и използваните конструктивни похвати. Ключов акцент е изясняването на криптографските решения при извеждането на тоновия материал, процедурите при неговото разработване и възможните смисли, които чрез него се проектират в образния план на пиесите. Въвежда се специфичен понятиен

апарат за назоваване на описаните симптоматични за клавирното мислене на авторката решения. Анализът на трите подробно разгледани пиеси става основа за изграждане на музикологична концепция за композиционната техника на Албена и за нейния клавирен стил, поетапно разгръщана в дяловете, указани като *фантазия*. В тези дялове на текста се коментира също приложената във всяка пиеса творческа стратегия, разкрита отчасти от самата композиторка в анотации, интервюта или в лична електронна кореспонденция с мен по време на работата върху изследването. Прокарват се връзки с други нейни творби или възможни алюзии към решения на други композитори. Обсъжда се особено важното за изграждането на цялостния звуков облик на отделните пиеси повлияване от стила на изпълнителя, за когото е композирана дадената пиеса. Обговарят се отличаващите се като симптоматични за авторката клавирни идиоми, систематично използвани и надградени във всяка следваща пиеса.

Следващият макродял в текста, означен като *ричеркар*, заема по-голямата част от общия обем на разработката. В него се разглеждат в детайли редица съпоставими явления в музикалната история, привлечени в изследването с цел да се разгърнат допълнителни смислови планове при разглеждането на клавирната музика на Албена в един максимално широк исторически и социокултурен контекст. Проследяват се аналогични творчески идеи и проблеми чрез противопоставяне на различни теми, събития и въпроси от миналото и съответно от съвременността в дялове, означени като *soggetti* и *contrasoggetti*. Въвеждането на подобни сгъстяващи и „полифонизиращи“ текста музикологични построения цели напластяването на възможни смислови съпоставки, които да бъдат взети предвид при музикологичната рефлексия спрямо музиката на Албена – рефлексия, чиито отправни точки и контекст неминуемо се задават откъм вече придобития ретроспективен опит по отношение на музикалната история. Казано с други думи: изследователските обект и предмет се разслояват и обогатяват чрез вграждане в текста на допълнителна смислова „контрафактура“ под формата на аспекти анализи на други обекти на изследване, проблематизиране на прилагани от различни композитори криптографски процедури и тълкуване на проектираните чрез тях смисли (експлицитно заявени от самите автори или аргументирани при интерпретирането на техните творби в исторически контекст). Обсъждат се също различни подходи за музикологично конструиране на исторически разкази, като се акцентира върху риска от превръщането им в митотворчество. Не на последно място – предлага се идеята за пиесите на Албена като алегорични музикални

енигми, изтъква се ролята на изпълнителя за инициирането, създаването и легитимирането на нейната клавирна музика и се разисква възможността за постигане на оригинални творчески резултати чрез актуализиране на похвати от историята в съвременността.

В последния макро дял на текста, означен като *постлюдия*, в три кратки словесни построения се разглеждат аспекти още три пиеси. Върху техния пример се обсъждат: други характерни за клавирната музика на Албена композиционни решения, процесът на постепенно разгръщане на набора от музикални идиоми по посока на въвеждане и на разширени клавирни техники за звукоизвличане, непрестанното възвръщане на авторката към определени художествени идеи и тяхното реинтерпретиране, както и творческите ѝ опити за крайно редуциране на тоновия материал и неговото максимално композиционно експлоатиране.

За финал можем да споменем и метафоричното основно заглавие на монографията, което е вдъхновено от заглавията и преобладаващата образна сфера в клавирните пиеси на Албена. То цели загатване на основната отправна точка (музикалната криптография) и изследователския патос на разработката.